
GRANSKNINGAR

Finnar i Sverige

Kari Tarkiainen: *Finnarnas historia i Sverige 1. Inflyttarna från Finland under det gemensamma rikets tid*. Finska Historiska Samfundet. 398 s. Helsingfors 1990.

Redan under 1800-talet rönt frågan om finnarna i Sverige en hel del intresse och olika specialundersökningar har aktualiserat frågan om och om igen. I samband med den Finska Församlingens i Stockholm 450-års jubileum 1983 föddes tanken att man borde få till stånd en sammanfattande historik. Detta ledde till arrangerandet av symposier bl.a. på initiativ av Kulturfonden för Sverige och Finland samt tillsättandet av en historikkommitté vilken gav uppdraget till förste arkivarie, fil.dr Kari Tarkiainen.

Arbetet i denna volym sträcker sig från förhistorisk tid till 1808–09 års krig, det vill säga omfattar hela den tid Sverige och Finland utgjorde en politisk enhet. Den i källfrågor invigde läsaren inser härmed genast vilka problem författaren konfronterats med; eftersom man flyttade inom ett och samma rike fanns det inget tvingande behov att registrera flyttningarna. Tidvis förekommande politiska, ekonomiska eller andra intressekonflikter mellan de olika delarna av riket underlättar informationsinsamlingen, men några enhetliga källserier finns inte att tillgå. Resultatet av att man pressar historiska urkunder på information de inte är till för att ge, blir ofta att man får exempel på olika företeelser men inga tillförlitliga statistiska serier. Tarkiainen har försökt komma till rätta med situationen genom att rada exemplen efter varandra och härmed strävat till att skapa en helhetsbild, han varvar biografiska data om personer från de högre samhällsklasserna med sporadiska nedslag i domböcker och skattematerial om allmoge av sannolikt finsk extraktion. Författarens beläsenhet såväl i fråga om primärmaterial som litteratur av äldre och nyare datum är synnerligen stor och texten flödar av citat.

Migration kan grovt sett uppdelas i tre olika slag: 1) av myndigheterna påbjuden, 2) av myndigheterna uppmuntrad, 3) av myndigheterna tolererad. Av källtekniska skäl ligger huvudvikten i skildringen på 1500-, 1600- och 1700-talen, det vill säga den period då myndigheterna befäste

sitt grepp om samhället, men intressant nog kan de finska arbetsvandringarna och flyttningarna huvudsakligen hänföras till kategori 2 och 3. Centralmakten rekviderade folk till flottans varv och tjänstefolk till kungsgårdarna och pålitliga hantverkare för olika uppdrag, men inte ens här finns det belägg för att folk skulle ha kommit annat än frivilligt i hopp om goda förtjänster. Det stora flertalet invandrare var dock de som lockades av möjligheterna i Stockholm eller de orörda granskogarna i Värmland och vid norska gränsen, vilka bara väntade på att bli odlingsmark för svedjeråg.

Flyktingströmmarna under krig och dyrtid kunde tidvis svälla ut till betydande dimensioner, som under Stora nordiska kriget, men utgjorde endast ett temporärt inslag. Härvid vill jag framföra en mot författarens tolkning avvikande åsikt, då han i sin summering av den totala mängden inflyttare även medtar 20 000 flyktingar under Stora nordiska kriget. De arbeten Tarkiainen använder behandlar inte i högre grad flyktingarnas återkomst till hemlandet, utan tar upp deras situation under flykten och därför blir dessa så att säga "hängande i luften". Förutom de som dog under flykten, ett antal ämbetsmän och andra högre ståndspersoner vilka lyckades etablera sig i moderlandet, återvände man hem, i en del fall befann man sig inte borta hemifrån mer än ett år. De åländska kyrkoböckerna innehåller luckor för att prästerna var borta och en del ålänningar befann sig inte ens i Sverige utan i den åboländska skärgården. Detta är en av orsakerna till att de är så svåra att spåra upp. På 1720-talet hade dock även de sista återkommit till skärgårdssocknarna och myndigheterna översvämmades av önskemål om skattelättnader för att gårdarna åter skall kunna sättas i stånd.

I en anmälan av Tarkiainess bok borde ett särskilt avsnitt ägnas kapitlet "Svedjefinnarnas bosättningsperiod i mellansvenska skogar". Det är med tillfredsställelse man läser denna åskådliga skildring av de olika typerna av svedjebruk som förekom och därmed förstår vilken den ekonomiska basen för den finska bosättningen blev. Vidare ger utredningen av konflikterna mellan hertig Karl och Johan den tredje en klarläggande bakgrund till händelseförloppet. Kapitlet innehåller visserligen en del kronologiska skutt som tidvis gör det något tungt och de härtill ymnigt förekommande likartade personnamnen kräver en hel del koncentration av läsaren. Jag kan inte i detta sammanhang låta bli att tacka Tarkiainen för att han ger sig kast med all den privatföretagsamhet på namnforskningens område som tog till sin uppgift att bevisa den storfinska drömmen att "den svenska kolonisationen av Delaware var finsk". Förnuftets röst ljuder ofta svagt när man försöker vederlägga önskedrömmar, men vi får hoppas att argumentens tyngd i detta fall observeras.

Att skriva översiktsverk är tungt och otacksamt och måste av nödvång bygga i så hög grad som möjligt på redan tryckta arbeten. Tarkiainen säger i förordet att han med sitt arbete strävar efter att ge finska

invandrare i Sverige ett perspektiv på sin situation och visa dem att de inte är och inte har varit allena. Det är inte osannolikt att han lyckats i sin intention, den rikliga förekomsten av personnamn, personporträtt, kartor och illustrationer samt citat gör det möjligt för läsaren att identifiera sig med dem som skildras. Vidare kommer boken sannolikt att ha en bred läsekrets i Finland, där finnarnas flyttningar i alla riktningar är föremål för intresse. Tarkiainen själv ger i boken prov på en glädjande nyanserad syn på flyttningarna som fenomen och tar uttryckligen ställning mot åsikter av typen "landet förblöder!". Vid läsning av vissa avsnitt i boken slås man av tanken att myndigheterna i Finland av i dag har lyckats bevara förvånansvärt mycket av en 1600-tals inställning till migration, det egna folket skall helst hållas hemma medan "nyttiga" utlänningar kan välkomnas in, befolkningen skall vara flexibel, om landet behöver en person någon annanstans än där han bor bör han flytta.

Beatrice Moring

Skrånas relationer till stad och stat

Dag Lindström: *Skrå, stad och stat. Stockholm, Malmö och Bergen ca. 1350–1622*, Studia Historica Upsaliensia 163. s. Uppsala 1991.

Även om Dag Lindströms doktorsavhandling behandlar skråväsendet före år 1622, inleds den ingalunda med skrånas grundande, utan med deras avskaffande (i Norge 1839, Danmark 1862 och Sverige 1868) och med en kort granskning av forskningen rörande detta skede. Avskaffandet av skråna och övergången till näringsfrihet har sammankopplats med den djupgående förändringen i samhället under 1800-talet. Samtidigt redogör författaren för diskussionen under detta sekel rörande skråna och mera allmänt rörande de fristående korporationerna. Inom denna diskussion förefaller han särskilt tilltalad av Johan Gabriel Richerts skildring av hur "skråborgaren" blev "medborgare".

En motsvarande stor samhällsförändring ägde enligt Lindström rum under den tid han behandlar. För att förstå förändringar av detta slag måste man undersöka samhällsförhållandena, särskilt samhällets organisering och struktur. I detta sammanhang har kravet lett till en undersökning av vilka relationer en organisation som skråväsendet hade till den lokala och centrala politiskt-administrativa organisationen, d.v.s. till stadsstyrelsen och centralmakten.

Lindström undersöker m.a.o. skråväsendet fr.a. ur (de socialt-sam-